

Koopbrieven en contracten betr. de molens te Appingedam 1780-1782

De molens die ooit in Appingedam hebben gestaan, zijn door Jan Evert Emmelkamp beschreven in het boek *De historie van boerderijen en molens in de gemeente Appingedam*.¹

Enige interessante bronnen betreffende deze molens bevinden zich in het RHC Groninger Archieven te Groningen. Hier wordt het archief van het gerecht van Appingedam bewaard, waarin zich vele banden met "Protocollatie"², de minuten van de akten bevinden.

Het bovenste gedeelte van de rug van het boek met de "Prothocollatie van Versegelingen" over de jaren 1779-1787.

Zo is er een "verzeguld Contract wegens 't Maalloon en pelden van gort" te vinden, dat in 1780 werd opgemaakt tussen de pelmulders van een zevental plaatsen,

namelijk Groningen, Loppersum, Garsthuizen, Losdorp, Appingedam, Farmsum en Oosterwijtwert.

Appingedam had gedurende vele eeuwen twee roggemolens, die een tijdlang eigendom zijn geweest van Frans Huis. Hij kocht de molens in 1781 van molenaar Klatter,³ die vervolgens naar Pekela verhuisde en daar eigenaar werd van enige molens. Ook de nakomelingen van Klatter bezaten decennia lang enige molens aldaar.

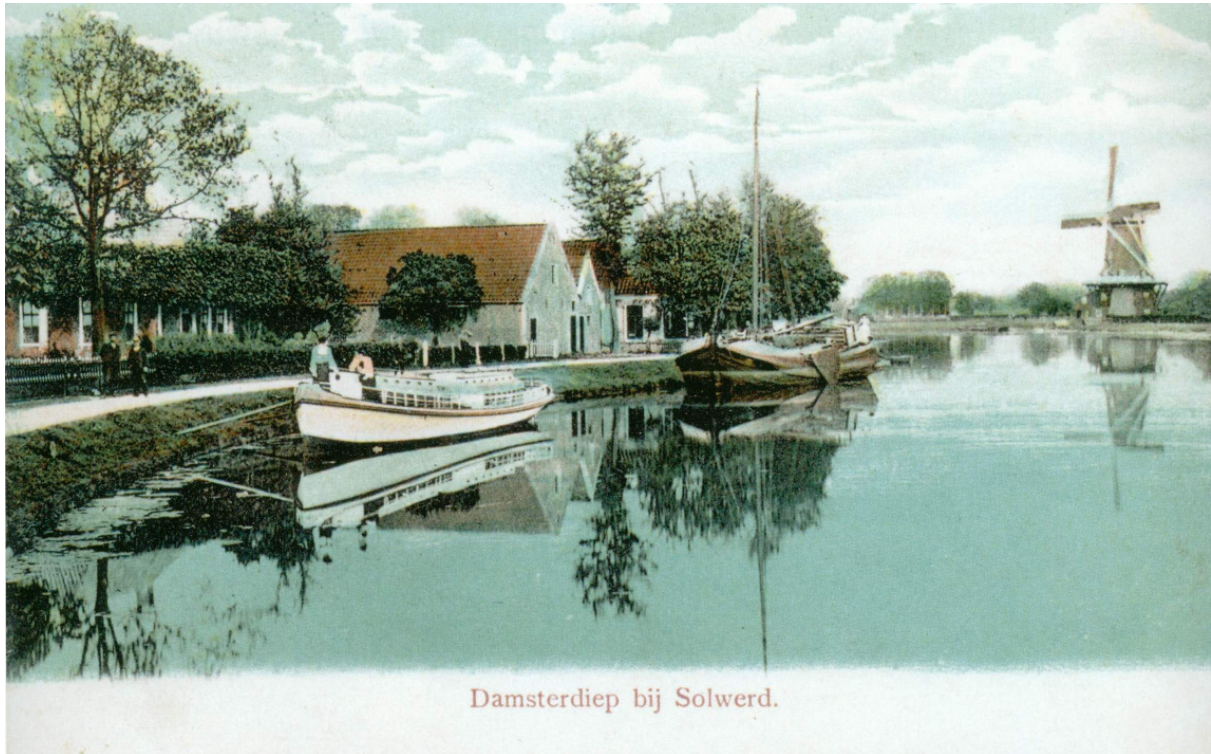
Frans Huis kocht in 1781 ook de pelmolen te Appingedam. Hij was zelf echter geen molenaar en verhuurde vervolgens weer de molens aan anderen.

Het wapen van de stad Appingedam geprägd op de boekband.

De documenten zijn te vinden onder het toegangsnummer 733, waarin de Gerechten in Fivelingo zijn opgenomen en de hier beschreven documenten in het inventarisnummer 37.

De getranscribeerde teksten worden hieronder integraal weergegeven.

De koren- en pelmolen aan het Damsterdiep bij Solwerd, opname ± 1905.

pag. 115.

Een **verzeguld Contract wegens 't Maalloon en pelden van gort**, tusschen de Pelmulders van Groningen, an de oostzijde, van Loppersum, Garsthuisen, Losdorp, Appingedam, Farrumsum en Oosterwijtwert, in dato den 7 December 1780.

Rudolf Ebels, Arent Tonkens, Jan Carel Baron van der Borgh, en Johannes Smit, Borgemeesteren der Stad Appingedam, Certificeeren door Deezen, dat Persoonlijk voor ons zijn gecompareerd, de E. Jacob Jans van Loppersum, Pieter Ennes van Garshuisen, Kornelijs Jans van Losdorp, Kornelijs Hibels van Farrumsum, Enno Houwerzyl en Comp. en Sijmen Ennes bij Appingedam, Wilte Hindriks bij Groningen, waar voor compareerde Sijmen Ennes, als volmagt hebbende van genoemde Wilte Hindriks, in dato den 6 December 1780, Antje Geerts Smit, wed. van wijlen Jacob Onnes, bij Appingedam, waarvoor compareerde haar E. Dogters man, Freerk Jans Mulder als Last en procuratie hebbende van vooren genoemde, in dato den 7 December 1780 en Aafke Jans, wed. van wijlen Gerrijt Star, te Oosterwijtwert, waarvoor compareerde haar soon Cornelijs G. Star, als gevolmagtig zijnde van genoemde Aafke Jans, in dato den 7 December 1780, welke volmagten bij mij ondergeschreeven zijn gesien en geleezen, alle te saamen Pelmulders, welke bekenden en beleeden met Elkanderen een Steede vasten onweederroepelijk Contract over 't Maalloon te hebben in gegaan en opgerigt, in manieren als volgt.

Isten dat van Jeder mudde Buiren goed agt stuivers maalloon zullen moeten neemen, mits dat een Jeder vrie zal staan, dat door schippers damvaarders en voerlieden werd angebragt, van ieder mud 1 stuiver vragt zal moogen geeven.

ten 2den dat half geschilde gort, Drep en weidpellen, een Jeder vrie zal staan daar voor te neemen als ordentelijk en behoorlijk is;

ten 3den dat niemand van haarlieden eenig goed in de Ruise, nog bij conventie in 't Jaar voor Jemant zal moogen maalen, nog eenig geschenk hoe ook genaamt an Zijn maal klanten zal moogen geeven.

ten 4den wanneer Jemand deezer booven genoemde contractanten in 't geheel of ten deele, dit Contract quam te overtreden, en daar van overtuigt wordende zal ieder keer daar voor verbeuren een somme van vijftig car. guldens, ten profijte der Geredormeerde Diaconie armen, ter plaatze daar de moolen onder 't kerkdorp behoord, zonder eenige oppositie daartegen te moogen maaken.

ten 5den zal het de Comparanten vrie staan, om van dato deezes volgens dit Contract 't gestelde maalloon te neemen, dog de verbintenissen in dit Contract vermeld, zullen beginnen met den 1sten Januarii 1781.

Zullende de Comparanten Jeder de vrieheid hebben, om nauwkeurig agt te geeven op de overtredinge van dit Contract, en de overtreeder zoo doenlijk condemnneeren. Verders stellen de Comparanten ter bewaarders van dit Contract, de E. Enno Houwerzijl, en Jacob Jans. Tot nakoominge deezes verbinden de Comparanten, hunne Persoonen en goederen, en de gevolmagtigden de goederen van de geene die hen bevoelmagtigt heeft; en zulks alles ter goeder trouwe, met submissie als na regten, en in specie de parate reale executie submitteerende afstand doende van alle exceptien.

In oirconde der waarheid en vestenisse deezes, hebben wij Borgemeesteren opgemeld, na gedaane verclaaringe der Comparanten, deezen met onzen Stadssegul en naamsonderschrijvinge van Een onzer bevestigt.

Gedaan in Appingedam den 7 December 1780. Geregistreert den 11 December 1780. (was geteekent) Arent Tonkens, Borgemeester. Coll. accord. H. Alstorpius, Secret.

Damsterdiep naar Tjamsweer.

Op de achtergrond is de molen "Reithoek" te zien en links een scheepswerf gelegen in de buurt Molenhorn, opname ± 1905.

pag. 204.

Een koopbrief van de Pelmoolen beneevens de Behuisinge ecc ten westen van Appingedam, verkogt door Sijmen Ennes en Vrouw an Fr. Huis en Vrouw, waar in een restant koopschat op intrest ex modo behoud, in dato den 21 November 1781.

Arent Tonkens, Jan Carel Baron van der Borgh, Johannes Smit, en Jan Albert Joest Gruijs, Borgemeesteren der Stad Appingedam, Certificeeren door Deezen, dat Persoonlijk voor ons zijn gecompareerd, de E. Sijmon Ennes en diens Huisvrouw Stijntje Hijdes, welke bekenden en beleeden steedevast en onweederroepelijk verkogt te hebben, zulks alsnog doende door deezen, an Monsr. Frans Huis en diens Huisvrouw Mejuffrouw Anna Geertruida de Bakker, zoo meede compareerden en deeze koop accepteerden, Hunne verkooperen Pelmoolen, beneevens de Behuisinge en Hof bij dezelve, met alle de gereedschappen bij de Moolen behorende, beneevens de Schouw, wipkaar, een loop moolen, kammen, sakken, 2 aparte seilen, een groote kist met 't timmergereedschap, ecc.; zoo en in dier voegen door verkooperen word geposideert, en kan worden verdedigd, staande en geleegen ten westen van Appingedam, an het trekpat, doende de grond daar de moolen en het Huis op staad, beneevens het Hof, Jaarlijks tot grondpagt an de kerk van Appingedam Elf gls. en st., hebbende ter naaster swetten, ten Noorden de weg na Tjamsweer, ten oosten de weledele Heer T. Ebels weduwe, ten zuiden 't trekpat, en ten westen de oude Heekt, met alles wat in en aan en nagelvast is, verders met Lusten en Lasten, zo op het verkogte zijn en nog op koomen mogten, zijnde dus de bovengemelde Pelmoolen verkogt voor een somme van ses duisend car. guldens. En het Huis, met de grond, beneevens het Hof, alsmeede alle de gereedschappen bij de moolen behorende, schouw, wipkaar ecc. verkogt voor een somme van Drie Duisend, neegenhonderd en Dertig car. gls; dus in geenere invoegen gemeld verkogt voor een somme van Neegen duisend Neegenhonderd en dertig car. guldens, beneevens des koopers Behuisinge met een vrieje gang na 't Kattendiep, staande op eigen grond, in 't Gouden pand in Appingedam, hebbende 't zelve tot naasten swetten, ten Noorden de Juffer Strating, ten oosten de Bouwmeester G. Hovingk, ten suiden de straat en ten westen de Bouwmeester G. Hoving, gepriseerd op een somme van vijfhonderd car. guldens, met alles wat in en aan 't zelve eerd, muir, paal, spijker en nagelvast is, Lusten en Lasten zoo er op zijn en nog op komen mogten, zoo als door de Kooper is beseeten en kan verdedigen; Zullende het Huis op Maj 1782 an de verkoopers moeten worden overgeleevert; En op de bovengenoemde Kooppeningen ter somme van Neegenduizend Neegenhonderd en Dertig car. gls. naam de Kooperen an en beloofden, om bij de anvaarding van 't gekogte, zoo zijn zal op 1mo Maj 1782 te betalen een somme van Drieduizend Neegenhonderd en Dertig car. guldens; belovende verders en naamen aan van de Resterende Sesduizend guldens Koopschatspenningen, Jaarlijks onverjaard van ieder honderd gls. drie gl. en 10 stuivers huire in plaats van rente te betalen tot dat het volle coopschat zal zijn voldaan, en zal het eerste jaar huire verscheenen zijn den 1sten Maj 1783 en zoo vervolgens jaarlijks onverjaard, tot volle voldoeninge toe, waar in de verkooperen verclaarden te consenteeren zullende die restante kooppeningen alle jaar door een vierendeel jaars voor de verschijndag gedaane opzegginge, wederzijds los en vrie zijn om te moeten en te mogen opbrengen in vrie kost en schadeloos geld met de huiren van dien, zullende de kostinge van opzegginge alleen ten laste der kooperen zijn; blijvende in tusschen het verkogte verkoopers eigen en onverlaaten goed, ter tijd van volle kost en schadeloose betaalinge; En stelden verkoopers voor vrieje leverantie van 't verkogte an koopers voor goede betaalinge der beloofde kooppeningen en agter wordende huire, der insolidum alle hunne reetz hebbende en nog te verkrijgene losze en vaste goederen, geen Exempt, ten onderpande, dezelve neevens hunne Persoonen alle Hooge en Laage Gerigten, en nog de goederen de parate Executie onder werpende, onder afstand van alle Exceptien, doende daar en booven de vrouwen comparantinnen afstand van de vrouwlijke

voorregten, begreepen in stus const. vell. et authent. cod. si qua mulier, waar van verklaarden onderregt te zijn. Dit oirconden wij Borgemeesteren opgemeld door 't aanhangen van onzen Stads segul en naams onderschrijvinge van een onzer.

Gedaan in Appingedam den 21en November 1781.
(was geteekent) A. Tonkens Borgemeester
Geregistreerd den 23 November 1781
Coll. accord. H. Alstorpius, secretaris.

Gezicht op Appingedam, schilderij van Claes Hendericx uit 1665, waarop twee standerdmolens zijn afgebeeld. Dit waren de beide korenmolens van de stad.

pag. 207.

Een **koopbrief van de Beide Rogge moolens**, Behuizingen en Hoven met de vaste Beklemminge van vier grasen land, ten westen van Appingedam, verkogt door Hindrik Jans Klatter en Vrouw, an Mons. Frans Huis en Vrouw, in dato den 29 November 1781.

Arent Tonkens, Jan Carel Baron van der Borgh, Johannes Smit, en Jan Albert Joest Gruijs, Borgemeesteren der Stad Appingedam, Certificeeren door Deezen, dat Persoonlijk voor ons zijn gecompareerd, de E. Hindrik Jans Klatter en diens Huisvrouw Grietje Roseboom, welke bekenden en beleeden steedevast en onweederroepelijk verkogt te hebben, zulks alsnog doende door deezen an Mons. Frans Huis en diens Huisvrouw Mejuffrouw Anna Geertruida de Bakker, zoomeede compareerden en deeze koop accepteerden, Hunne verkooperen beide Rogge moolens, met de Behuizingen en Hoven bij dezelve, en alle de Gereedschappen bij de moolens behorende, met een scheepsbol beneevens de vaste Beklemminge van vier grasen land, alles staande en geleegen ten westen van Appingedam; onder deeze mits dat het land niet mag bebouwd worden met een Huis of schuire, nog met eenige boomen, heggen, of eenig Fabriek; als de eene Moolen staande an 't Trekpat ten Noorden van 't Damster diep, met deszelvs Behuisinge en Hof, doende de Moolenbergh, de grond daar 't Huis op staad en 't Hof jaarlijks ror grondpagt an de kerk van Appingedam, Dertien gls. en 10 st.; hebbende tot naaster swetten ten Noorden de weg, ten oosten en westen de welEdele heer R. Ebels wed., en ten suiden 't Trekpat en sergershut.

En de andere Moolen in de zo genaamde Moeshorring ten zuiden 't Damsterdiep met desselvs Behuisinge en Hof, doende de Moolenbergh an Harmannus Steinhuisen jaarlijks tot grondpact Drie gls. en 10 st. en de grond daar het Huis op staad en 't Hof, jaarlijks tot grondpact een gl. an Schuttengerigt van Appingedam, hebbende de Moolenbergh de grond daar 't Huis op staad, en 't Hof ter naaster swetten ten Noorden en westen Diaconieland van Appingedam en de Moolen sloot, ten oosten de H. Dr. Brucherus en ten suiden de wedman H. van Aalst, met alles wat in en aan 't verkogte eerd, muir, paal, spijker en nagelvast is, alsmeede de vast en altijd duirende Beklemminge van vier Grazen land, gelegen an de Moolenbergh in de Moeshorring, doende jaarlijks an de Diaconie van Appingedam sesentwintig car. gls. huire, boven alle ordinaire en extra ordinaire landslasten en swarigheeden, in einden en swetten zo als door verkooperen is gebruikt, zullende 't Land en de Hooven op Gregori,⁴ en de Moolens beneevens de Behuisingen op 1mo Maij 1782 worden angevaard; verders met Lusten en Lasten zoo op 't verkogte zijn en nog op koomen mogten, zonder de maat op 't land te gedoogen, alles zo en in dier voegen door verkooperen wordt gepossiedeerd en kan worden verdeedigd.

Zijnde dus de beide hiervooren genoemde Moolens verkogt voor een somme van Agtduisend car. guldens.

En de beide Behuisingen met de grond en de Twee Hoven met alle de gereedschappen tot de Moolens behoorende en de scheepsbol, beneevens de vaste Beklemminge van de boven gemelde vier grasen land, verkogt voor een somme van Sesduisend Negenhonderd en sesenvijftig gls. Dus in geenere invoegen gemeld verkogt voor een somme van Veertijn Duisend Negenhonderd en sesenvijftig car. gls. / dico f 14956 gls.

Welke kooppenningen de kooperen annaamen en beloofden te betaalen in Twee Termijnen, als het eerste bij de anvaardinge van het gekogte, op 1mo Maij 1782, een somme van Seevenduisend vijfhonderd en sesenvijftig car. gls. en 't Tweede op 1mo Maij 1783, ter somme van Seevenduisend vierhonderd car. gls. blijvende intusschen het verkogte der koopers eigen en onverlaaten goed ter tijd van volle kost en schadeloose betaalinge.

En stelden verkoopers voor vrije leverantie van 't verkogte en koopers voor goede betaalinge, ider in solidum, alle huire reetz hebbende en nog te verkrijgene losse en vaste goederen, geene exempt, ten onderpande, dezelve neevens hunne Persoonen alle Hooge en laage gerigten en nog de goederen de parate reale executie onderwerpene, onder afstand van alle exceptien, doende daar en booven de comparantinnen afstand van de vrouwelijke voorregten begreepen in stus cons. vell. et authent. cod. si qua mulier, meede brengende dat vrouwen Borgend wordende, of getrouwde vrouwen voor haar mans niet verbonden nog aanspraakbaar zijn, waar van zij verklaarden onderrigt te zijn.

Dit oirconden wij Borgemeesteren opgemeld door 't anhangen van onzen Stads segul en Naams onderschrijvinge van een onzer.

Gedaan in Appingedam den 29en November 1781.
(was geteekent) A. Tonkens Borgemeester

Geregistreerd den 4 December 1781.
Coll. accord. H. Alstorpius, secretaris.

*De pelmolen aan het Trekpad te Tjamsweer, in het midden is de watermolen
"Veldmansmeulntje" te zien, opname ± 1905.*

pag. 226.

Een **Huurcontract van de beide Rogge moolens** bij Appingedam, verhuurd door F. Huis en Vrouw an Pieter Fiebes en Vrouw in dato den 9en Febr. 1782.

Arent Tonkens, Jan Carel Baron van der Borgh, Johannes Smit, en Jan Albert Joest Gruijs, Borgemeesteren der Stad Appingedam, Certificeeren door Deezen, dat Persoonlijk voor ons zijn gecompareerd, de E. Pieter Fiebes en diens Huisvrouw Sibelina Rentens, welke bekenden en beleeden van Mons. Frans Huis en diens Huisvrouw Anna Geertruida de Bakker, zoomeede compareerden en deezen Huir Contract accepteerden, gehuurd te hebben voor den tijd van ses agter eenvolgende Jaaren, anvang neemende met 1mo Maij 1782, en eindigende met 1mo Maij 1788, hunne verhuideren beider Rogge moolens met de Behuisingen en Hoven bij dezelve en alle de gereedschappen bij de Moolens behoorende, staande ten westen van Appingedam, de Eene an 't Trekpat en de andere in de Moeshorring bij Appingedam, voor Een Somme van Elfhonderd en vijftig car. guldens jaarlijks, vrie geld, zullende het windgeld, Schoorsteengeld en Steedepagten tot des Huirders laste zijn, maar 't onderhoud der Moolens en de Behuisingen blijven tot Laste van de verhuideren.

En naamen de Huirderen aan om het gehuurde oorbaarlijk te gebruiken en alle vierendeel jaars an de verhuideren prompt van de huire moeten betaalen een somme van f 287 ., 10 st. zonder iets an de huire te moogen korten, zullende 't Eerste ¼ jaars verscheenen zijn op den 1sten Augustus 1782 en zoo vervolgens alle vierendeels Jaars.

Nog is geconditioneerd ingevalle de Huirders over een halv jaar huire agter uijt mogten koomen, dat als dan het gehuurde terstond vrie zal zijn en wederom an de verhuirders worden overgeleevt, zonder Geregtelijke opsegging te doen, en neemen de Huirders an om 't gehuurde op mondelijke ansegging als dan terstond te verlaten, zonder eenige oppositie daar teegen te doen, nog iets te eisschen.

Verders neemen de Huirders an, om 't gehuurde oirbaarlijk te gebruiken, en in gevallen door

misbruik, versuim eenige schade an de moolens mogte koomen, 't zelve op haar kosten wederom te herstellen, en bij manquement van dien zullen de verhuirders 't op haar kosten laten maaken, en die penningen door de Huirders of Borgen, kost en schadeloos worden gerestitueerd.

En neemen aan om alle de kalanten ordentelijk te bejegenen; bij manquement van dien zullen de verhuirders de vrieheid hebben om de Moolens ecc. op te seggen en na verloop van ¼ Jaars na de opsegginge zullen de huirders verplicht zijn de Moolens te verlaaten en an de Verhuirderen moeten overdraagen, zonder iets te koomen eischen.

Tot meerder securiteit der verhuirderen, is meede voor ons gecompareerd de E. Rente Wessels Broersema en als Last en procuratie hebbende van zijnen vrouw Maria Sikkes Schortinghuis, in dato den 8en Febr. 1782 bij mij ondergeschreeven gesien en geleesen, dewelke verklaarde voor hem en zijn vrouw, sig intelaaten als zelv's schuldige Borgen voor boven gemelde agter vordende huiren geduirende de huur Jaaren en voor de schade van het misbruik van de Moolens, booven breeder vermeld, renuntieerden, voor alle regts beneficien en exceptien, in specie van de Borgtogtelijke exceptien van rang en splitsing en uitwinninge. En stelden de Huirders alsmeede de Borgen, voor goede betaalinge der huiren en na kooming van dit contract Ider in solidum, alle hunne reeds hebbende nog te verkrijgene Losse en Vaste goederen, geen exempt, ten onderpande, dezelve neevens hunne persoonen alle Hooge en Laage Gerigten en de goederen de parate reale executie onderwerpente, onder afstand van alle Exceptien en vrouwlijke voorregten.

Dit oirconden wij Borgemeesteren opgemeld, door 't aanhangen van onzen Stadssegul en Naamsonderschrijvinge van een onzer.

Gedaan in Appingedam den 9en Februari 1782.

Geregistreert den 9en Febr. 1782.

(was geteekent) J. Smit Borgemr.

Coll. accord. H. Alstorpius, Secret.

Noten.

1. Zie de literatuuropgave.
2. Protocollatie - de overschrijving in gerechtelijke registers van een overdrachtsakte van onroerend goed of van een vestigingsakte van rechten op zodanig goed.
3. Zie de literatuuropgave.
4. Gregori - 3 september.

Transcriptie, scans en samenstelling

B. D. Poppen © Uithuizen, oktober 2010

Op deze opname uit 1898 is links de pelmolen “Reithoek” te zien, in het midden de watermolen “Veldmansmeulntje” en rechts de houtzaagmolen onder Oling.

Relevante literatuur:

Jan Evert Emmelkamp *De historie van boerderijen en molens in de gemeente Appingedam*. Uitg. Profiel te Bedum, 2005, 720 pag., gebonden, ISBN 9052943427. Pagina 559-594.

B. D. Poppen *Het molenaarsgeslacht Klatter te Oude Pekela*, voorzien van een beknopt genealogisch overzicht van deze familie, afgedrukt in het jaarverslag 2007 van het Kapiteinshuis Pekela / Stichting Westers, pag. 7 t/m 16, met 6 illustraties, verschenen februari 2008.

B. D. Poppen *Het molenaarsgeslacht Klatter te Oude Pekela*, voorzien van een beknopt genealogisch overzicht van deze familie, verschenen in ‘Molinologie’, TIMS, nr. 30, 2008, pag. 18 t/m 28, met 6 illustraties, verschenen mei 2009.

Dit document is onderdeel van de homepage van B. D. Poppen: <http://www.bdpoppen.nl>